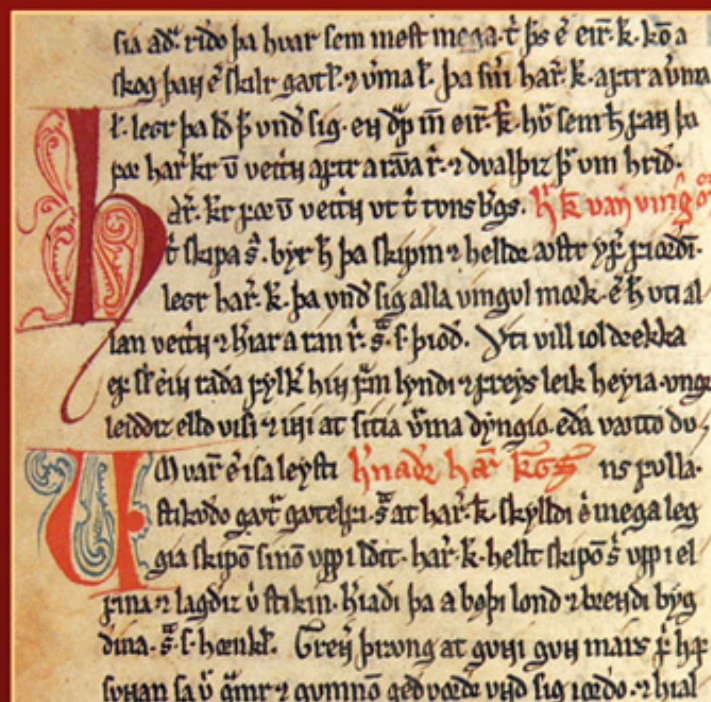

NORRØN LITTERATURHISTORIE III

FINNUR JÓNSSON

Dette bind består af sidste halvdel af originaludgavens bind 2 efterfulgt af bind 3. Paginering i tekst og indholdsfortegnelse følger originaludgaven.

INDHOLDSFORTEGNELSE.

§ 10. Norske historiske skrifter för Snorre

1. Theodricus monachus: Historia
2. Historia Norwegiæ
3. Historia de profectioe Danorum

§11. Islandske konge- og jarlesagaer för Snorre m. m.

1. Enkelte sagaers tilværelse
2. Olaf d. helliges saga, ældste saga
3. Ágrip
4. Morkinskinna
5. Fagrskinna
6. Tabt jarlesaga
7. Böglungasögur
8. Hákonarsaga Ívarssonar
9. Þingasaga
10. Þættir: Rauðspj., Prándarþ., Eindriðarþ., Finnsþ.

§ 12. Sagaer vedrørende de 'norsk-islandske bilande för Snorre

1. Eiríks saga rauða
2. Einars þáttr Sokkasonar
3. Færeyingasaga
4. Jarlasögur, Orkn. saga

§ 13. Sagaer vedrørende Danmark og Sverrig för Snorre

1. Jómsvíkingasaga
 2. Skjöldungasaga
- Knútssaga gamla
Sverrigs historie

- § 14. Styrmir Kárason hinn fróði
- § 15. Snorre Sturluson
- § 16. Sturla Þórðarson
- § 17. Sagaværker efter Snorre og Sturla til 1300
 - A. Sagaer om isl. personer
 - I. Om ældre tider:
 1. Hoensapóris saga
 2. Kormákssaga
 3. Grettissaga
 4. Hávarðarsaga isfirðings
 5. Svarfdælasaga
 6. Flóamannasaga
 7. Pættir: Geirmundarp).
 - Þorvarðar
 - Þorst. p. skelks
 - Svaðap, ok Arnórs
 - Bollap.
 - Þorleifsp.
 - Þorv. p. tas.
 - Þórar. p. Nefj.
 - Brandkr. p.
 - Þorst. p. stang.
 - Þorst. p. austf.
 - Þorst. s. Siðuh.
 - Þiðrandap.
 - Þorst. p. oxaf.
 - Ormsp. Stör.
 - Þorst. p. forv.
 - Draumavitranir 1—4,
 - Om senere tider:
 1. Þórðar s. kakala

2. Svínfellingasaga
3. Þorgilssaga skarða
4. Áróns saga Hjörleifssonar

II. Guðmundar s. byskups

B. Sagaværker ang. Norge, Sverrig og Danmark m.
m.

I. Norge:

Kongesagaer i Fornm.s.

Mindre sagaer og þættir:

1. Skáldasaga
Úlfr. Sebbason
2. Hálfdr. p. svart., Upphaf rikis Har. hárf.
3. Ólafs p. Geirstaðaálfs
4. Hauksp. hábr.
5. Sig. p. slefu
6. Hemingsp.
7. Indr. p. ilbreiðs
8. Groenlendingap,
9. Helga p. ok Úlfs

II. Danmark og Sverrig

Knytlingasaga

þættir:

1. Hróa p. heimska
2. Styrbjarnarþáttur
3. Eymundarþáttur

C. Annaler. Fortegnelser

Isl. Annaler

Fortegnelser:

1. Historiske
2. Genealogiske
3. Skáldatal

§ 18. Fornaldarsögur m. m.

Indledning, beskrivelse

A. Sagaer ved r. historiske personer i Norge

1. Hálfssaga
2. Hrómundar s. Greipss.
Böðmóðs s. ok Grimólfs
3. Gjafarefs s. ok Gautreks
4. Ketils s. hoeings
5. Grims s. loðinkinna
6. Örvar-Oddssaga.
7. Áns saga
8. Þorsteins s. Víkingss.
9. Friðþjófs saga
10. Hversu Nóregi byggðflisk, Fundinn N.
11. Af Uplendinga konungum

B. Sagaer uden historisk grundlag

1. Hrólfs s. Gautrekssonar
2. Hálfðanar s. Eysteins.
3. Sturlaug s. starfsama
4. Göngu-Hrólfs.
5. Bósasaga
6. Egils s. ok Ásmundar
7. Hálfðanar s. Brönufóstra
8. Illuga s. Griðarfóstra
9. Hjálmtérs s. ok Ölvis

C. Sagaer vedrørende Danmark

1. Hrólfs s. kraka
- 2—3. Ragnars s. loðbrókar, Ragnarssonap.
4. Sögubrot af fornkonungum
5. Sörlapáttir

D. Sagaer vedrørende ikke-nordiske sagn

1. Hervarar s. ok Heiðreks
 2. Ásmundar s. kappabana
 3. Völsungasaga
 Sigurðar s. Fáfnisbana
 4. Nornagestsp.
 - E. piðrikssaga
- § 19. Oversatte sagaer.
- A. Verdslige sagaer
 1. Veraldarsaga
 2. Rómverjasaga
 3. Trójumanna s. og Bretasögur
 4. Alexanderssaga
 5. Gyðingasaga
 - B. Religiøse sagaer
 1. Lífssaga Jóans baptista
 2. Marius.
 Postula sögur
 Heilagra m. s.
 Hallv.s., Óláfss.
 Játv.s.
 Tómàss.
3. afsnit. De islandske love
- § 1. Lovenes udvikling til omkr. 1100
 - § 2. De skrevne love, Grågåsen
 - § 3. De islandske love efter fristatstiden
4. afsnit. Sprogvidensk., grammatik, retorik
- Indl. bemærkninger
1. grt. afhdl.
 2. grt. afhdl.
 3. grt. afhdl. Óláfr Þórðarson
 om Torodd runemester

4. grt. afhdl.

En isl. retor. afhdl. m. m. Gloser og grammatik

5. afsnit. Andre videnskaber. Lærd litteratur

§ 1. Teologi

Elucidarius

Viðroeða æðru ok hugr., sálar ok lik.

Prospers Epigrammata

Gregors dialoger

Alcuin, Bernhard m. m.

Niðrstigningsarsaga

Homilier, legender, jærtegn

§ 2. Geografi

Indl. bemærkninger

Fylkjatal, fjarðatal m. m.

Fremmede småstykker

Nikulás Bergsson

Gissurr Hallsson

§ 3. Lægevidenskab

Indl. bemærkninger

Lægebøger m. m.

Henrik Harpestræng

§ 4. Matematik, Tidsregning, Astronomi

Algorismus

Tidsregning

Bjarne, Stjörnu-Odde

Rimbeygla

Stjörnubôkarfroeði m. m.

§ 5. Naturvidenskab. Overtro. Filosofi

Physiologus m. m.

Astrologi

Filosofi

6. afsnit. Norsk litteratur

Indledning

§ 1. Romantiske sagaer og andre dermed beslægtede frembringelser

1. Tristramssaga
2. Elis saga ok Rósamundu
3. Strengleikar, Ljóðabók
4. Ívens saga
5. Möttulssaga
6. Erex saga
7. Parcevalssaga med Valverspátttr
8. Beverssaga
9. Flóventssaga
10. Flores saga ok Blankiflúr
11. Partalópasaga
12. Amíkus s. ok Amiliús
13. Pamphilús ok Galathea
14. Karlamagnússaga

§ 2. Religiøse oversættelser

1. Helgensagaer, Tómass.
2. Legender, Homilier, Norske Homiliebog
3. Barlaams s. ok Jósafats
4. Duggáls leizla
5. Stjórn
Bifliusaga
Heilagra manna blómstr

Lægebog

§ 3. Den originale litteratur. Lovene

1. Kongerækker, Itinerarium, Obituaria
2. Saga om Danekongerne
3. En tale mod biskopperne

4. Konungsskuggsjá

5. Lovene

Deres historie

Gulatingssloven

Frostatingsloven

Heiðsifjatings- og Borgartingsl.

Bjarkøretten

Kong Magnus' love: Kristenretter

Nyere love

Nyere Bylov

Hirðskrá

INDHOLDSFORTEGNELSE.

Tredje tidsrum o. 1300—1450

Udsigt over de hist. tilstande

1. Afsnit. Digtning

A. Gejstlig digtning:

I. Navngivne digtere

1. Arngrímr Brandsson
2. Eysteinn Ásgrímsson
3. Einar Gilsson
4. Arni Jónsson
5. Jón Pálsson

II. Navnløse digte:

Máriugrátr (3), Máriugrátr Máriudrápa

Vitnisvisur

Pétursdrápa

Andréasdr.

Heilagra manna dr.

Katrinardr.

Meyjadrápa

Digt om en jøde m. m.

B. Verdslig digtning:

I. Navngivne digtere

1. Þormóðr Ólafsson
2. Snjólfur
3. Loptr Guttormsson

II. Navnløse vers og digte

Vers i Njála, Harðarsaga, Grettiss. og små Jættir

i Bárðars, Þórðars. hreðu, Krókarefss.,
Viglundars.

Vers om Olaf Tryggvason

Niddigtning

III. Rimedigtning

Indledning

A. Rimer af mytisk-sagnhistorisk indhold:

1. Lokrur
2. Prymlur
3. Griplur
4. Völsungsrímur

B. Rimer vedr. isl. og norske hist. personer:

1. Grettisr.
2. Skáldhelgar.
3. Skiðarima
4. Óláfsrima
- 5 6. Óláfsrímur Tryggv. (I—II)
Rauðólfsr.
7. Prænlur .

C. Rimer over senere opdigtede sagaer om
hjemlige personer:

1. Krókarefsrímur
2. Þorsteinsr. à Stokksevri

D. Rimer, digtede over Fornaldarsagaer og dermed
beslægtede sagaer:

1. Friðpjófsr.
Þorsteinsr. Víkingss.
2. Sturlaugsr.
3. Bósar.
4. Hjálmtérsr. og Ölvis
5. Bjarkar.

6. Sörlar.
7. Hringsr. og Tryggva
8. Grímsr. og Hjálmars
9. Úlfhamsr.
10. Sigurðarr. fóts

E. Rimer over de romant. og dermed beslægtede sagaer:

1. Skikkjur.
2. Geiplur
Rollantsr.
3. Landrésr.
4. Herburtsr.
5. Geirarðsr.
6. Filpor.
7. Konráðsr.
8. Mágusr.
9. Bláusr. og Viktors
10. Sálusr. og Nikanórs

F. Æventyrrimer:

1. Dámustar.
2. Dínúsr.
3. Jónsr. leiksveins
4. Virgilesr.
5. Klerkar.

2. Afsnit. Prosaisk litteratur

Indledning

§ 1. Historiske sagaer

Árnas. byskups

Laurenzíuss.

Einar Hafliðas.]

Guðmundars.

- Arngrimr àbóti]
Jons þáttr Halldórss.
- § 2. Islandske annaler
Ann. Reseniani
vetustissimi
Henr. Höyers ann.
regii
Skalholts
Annalbrudst. fra Skalholt
Lögmannsann.
Einar Hafliðson]
Gottskálksann.
Flatøbogens
Oddaverja
- § 3. Opdigtede sagaer om fortids-Islændere m. m
- I. Om islandske personer:
Harðars. Grimk.
Finnbogas.
Spesarp.
Kjalnesingas.
Jökulsp.
Viglundars.
Bárðars. snæfellsáss ok Gests
Krókarefss.
Þórðars. hreðu
- II. Om ikke-islandske personer:
Rauðólfsp.
Rögnvaldsp. ok Rauðs
Hákonarp. Hárekss.
Absalónsp.
Egilsp. af Vendilskaga

III. Sluttende sig til Fornaldarsagaer:

Porsteinsp. bæjarmagns

Helgap. Þórisss.

Tókap. Tókas.

Eirikss. viðfórla

Yngvarss. viðförla

§ 4. Helgensagaer og æventyr

I. Bergr Sökkason. Nikuláss.

Árni Laurenziuss. Dunstanuss.

Ósvaldss.

II. Æventyr

Jón Halldórsson

Klárúss.

Drauma-Jónss.

§ 5. Opdigtede sagaer og andre, hvori fremmede bestanddele findes

Indledende bemærkninger

Eliss., Errexs., Tristramss.

Máguss.

Laisp., Hrólfsp. skuggafífls., Karlsp., Osantrixp.,
Geirarðsp (Máguss. 2. bearbejdelse)

Mirmannss.

Bæríngss.

Konráðss.

Hermannss. ok Jarlmanns

Kirjalaxs.

Hektorss.

Addóníuss.

Samsónss. fagra

Viktorss. ok Bláus

Álas. flekks

Dámustas.
Dínùss.
Flóress. ok sona hans
Geirarðss.
Gibbonss.
Hringss. ok Tryggva
Markólfss.
Nílídas. frægu
Rémundars.
Sáluss. ok Nikanórs
Sigurðars. fóts
Sigurðars. turnara
Sigurðars. pögla
Sigrgarðss. frækna
Valdemarss.
Vilhjálmss. sjóðs
Vilmundars. viðutan
Haraldss. Hringsbana
Pjalar-Jónss.
Jónss. leikara
Gregas. (?)
Om en bondesön (?)
Tabte sagaer og æventyr
Anden litteratur .

Fjerde tidsrum o. 1450—o. 1550

Indledende bemærkninger

1. Afsnit Digtning

A. Gejstlig digtning:

Máriuvisur, Máriudiktr osv.

Boðunarvisur, Blómarôs, Milska

Aposteldigte, Kross]ulur, Helgendigte

Syndavisur, Friðarbön, Dæglur, Nætlur

Gunni Hólaskáld

Sigurðr blindi

Hallr Ögmundarson

Jón Arason

Oddr Haldórsson handi

B. Verdslig digtning:

Svartr á Hofstöðum

Skáld-Sveinn

Jón Hallsson

Navnløse digte. Æventyrkvad (Kötludraumr, Snjáskv. Kringilnefjukv., Vambarljóð, Hyndlulj., Gullkárslj., Bryngerðarlj., Póru lj.)

Allra kappa kvæði

Konukjör, Hnakkakúlukv.

Vikivakakv.

Allra flagða pula

Ísl. fornkvæði

Rimer:

Sigurðr blindi

Hemingsr., Sigurðarr. Fornas, Qlvis r. sterka, Móðarsr., Ánsr., Þorsteíns r. Víkingss., Þóris r. hæleggs

Hrólfis r. Gautrekss., Brönur., Egils. einhenda, Hálfðanar r. Eysteinss., Haralds r. Hringsbana, Asmundar r. flagðagæfu, Ormarsr., Illuga r. eldhússgoða, Bæringsr., Ektorsr.

Jarlmansr., Mirmansr., Odd-geirsr., Rollantsr., Sigurðarr. þögla, Vilmundar r. viðutan, Þjalarjönsr., Þjófar., Skógarkristr.

2. Afsnit. Prosaisk litteratur

Droplaugarsonasaga (yngri)

Jökuldaela, Gunnars p. Keldugnúpsfífls
Annaler
Blómstrvallas., Sigrgarðss. Ríkarðss., Tíodelsp.
Helgensagaer, Legender
Ósvaldss.
Gissur Einarsson
Oddr Gottskálksson

ANDET TIDSRUM.

o. 1100—o. 1300.

SAGATIDSRUMMET.

2. AFSNIT. SAGALITTERATUREN.

(fortsat)

§ 10.

Norske historiske skrifter för Snorre.

För vi går over til at behandle den islandske historieskrivning angående de norske konger, vil det være hensigtsmæssigt, først at undersøge de eksisterende norske historiske skrifter för Snorre; vi har da hovedsagelig med to skrifter at gøre, foruden et mindre, alle på latin. Disse skrifter står som norske litterære frembringelser ganske isolerede og vidner ikke om nogen almindelig historisk forfattervirksomhed eller historiske interesser overhovedet. *H. Koht* har i sin afhandling i *Edda* 1914 søgt at hævde, at der havde været sådanne, ja, at disse værker var den egentlige begyndelse til kongesagalitteraturen. Herom kan der henvises til min modafhandling i *Arkiv f. nord. filol.* XXXVI (1919).

1. Der er, for det første, det værk, der tillægges forfatteren **Theodricus monachus** og som bærer titlen: *Historia de antiquitate regum Norwagiensium*. Dette arbejde blev først offentliggjort af B. C. Kirchmann i Amsterdam 1684 og i *Scriptores rer. Dan.* V. B. C. Kirchmanns bedstefader havde i Lübek o. 1620—25 fundet et gammelt

membranhåndskrift, indeholdende det nævnte skrift samt en anonym beretning om Danskernes rejse til det hellige land. Til al ulykke er ikke alene originalhåndskriftet, men også den ældre Kirchmanns afskrift gået tabt. Derimod haves den ældste udgave, der sikkert er trykt efter nævnte afskrift; i AM 98 fol. findes en afskrift. Fremdeles findes en afskrift af S. Stephanius i den Delagardieske samling i Upsala 30—32, der også går tilbage til samme membran ¹). Sidst og bedst er det hele udgivet af G. Storm i Mon. hist. Norw. 1880.

Skriftet ²), der består af 34 kapitler, foruden en tilegnelse til ærkebispem i Nidaros, Eystein (1161—88), samt en indholds-fortegnelse (kapitelvis), indeholder en kortfattet Norges historie fra og med Harald hårfagre til og med Sigurd Jorsalfar; Harald gille antydes. Denne grænse nedad i tiden begrundes af forf. selv, idet han ytrer, at han vil »slutte sit skrift«, »fordi jeg anser det for uværdigt, til efterkommerne at overlevere de forbrydelser, manddrab, meneder, ugærninger, helligdomskrænkelser, gudsbespottelser, plyndringer af gejstlige såvel som hele almuen, kvinderov samt andre afskyeligheder, som det tager lang tid at opregne«. Det er forf.s beskrivelse af tiden o. 1130—70.

Forf. fortæller i det hele ganske kort om hver konge; om Harald hårfagre kun landserobringen, om Hakon d. gode kun om Stordslaget; noget mere meddeles om Hakon jarl og Gunnhild; vidtløftigst er forf. om Olaverne, idet hovedbegivenhederne i deres liv skildres, osv. Der gives ofte korte, men energiske beskrivelser af fyrsterne selv. Ind i dette hovedæmne er der skudt forskellige »digressioner« efter fremmede forfatteres skik (*more antiquorum chronographorum*). De optager dels hele kapitler ³), dels større eller mindre dele af enkelte kapitler ⁴). Alle disse digressioner er indsatte på »dertil egnede steder« »for at underholde (*delectandum*) læserens sjæl«; de optager ingen ringe plads i det ellers så kortfattede skrift. I kap. 3

behandles Islands opdagelse og bebyggelse, i k. 12 dets kristning.

Nogen egenlig ledende tanke i fremstillingen er der ikke, og det er ikke let at se, hvorfor visse enkeltheder er forbigåede; således findes ikke et ord om solformørkelsen i forbindelse med Olaf d. helliges fald, hvad der dog måtte ligge nær for forf. at medtage. Kun tidsregningen har forf. viet en særlig omhu, og han har ladet det være sig magtpåliggende at anføre hver herskers regeringsår, ja, han anvender (i kap. 20) et helt kapitel på tidsregningen fra verdens skabelse.

Som vænteligt var, kan man ingen indskud påvise i skriftet. G. *Storm* har udtalt⁵), at der »er tegn til, at kapitelinddelingen eller i al fald kapiteloverskrifterne er senere end forfattelsen« ; der anføres i så henseende små ortografiske afvigelser, hvorpå der dog lægges mindre vægt, da de kan stamme fra afskrivere. Mere betydning tillægges der den omstændighed, at tilnavne (som *hardrader* [jfr. *Haller* i teksten k. 12] og *berfort* [for *-fotr*]) kun findes i overskrifterne og ikke tillige i teksten (medens denne f. ex. har »nudipes«), samt den, at Harald gille i teksten siges at være fra »Scotia«, medens han i overskriften kaldes »Hyberniensis«. Denne antagelse synes dog ikke nødvendig. Selve kapitelfortegnelsen foran skriftet (mellem dette og tilegnelsen) stammer uden tvivl fra forf. selv⁶), og overskrifterne er så godt som fuldstændig stemmende med den; de få afvigelser (som *ejus* f. *ejusdem* osv.) er højst ubetydelige. De isl. tilnavne findes i kapitelfortegnelsen; de findes latiniserede i teksten; dette kan have sine grunde. Forf. måtte overhovedet stå noget vaklende overfor gengivelsen af de nordiske navne; undertiden bruger han da også den böjede nordiske ordform (*Islendinga*, acc. pl.), eller han böjer ordene på latinsk vis (*Hakonis*, *Haraldi*, *Ingulfum*); at han også kunde lade dem stå uböjede (de.. grafeldr, abl.), følger af sig selv. Ligeledes

er det kun to udtryk for et og det samme, når Harald det ene sted kaldes »Hyberniensis«, det andet »de Scotia«; de behøver ikke at stamme fra to forfattere.

Større tvivl kunde der måske rejses angående forfatterens stilling og titel. I tilegnelsen til Eystein ærkebiskop kalder forf. sig »Theodricus, humilis peccator« og Eystein for »Dominus et pater suus«, hvorved et nært forhold mellem de to antydes. Heraf kan der dog kun sluttes, at forf. har været gejstlig. Selve overskriften lyder: »Incipit prologus Theodrici monachi in historiam suam de osv.«. Her kaldes forf. monachus : munk (ikke canonicus regularis). *L. Daae* har i sin afhandling om forfatteren betvivlet denne overskrifts ægthed; dette er dog meget misligt; der er intet mistænkeligt ved den. Til den nævnte overskrift — og overskrifter var i latinske skrifter gennemførte — svarer den til slutning anbragte afslutningsbemærkning, hvor forf. atter kaldes »monachus«. Det må fastholdes, at denne betegnelse må stamme fra forf. selv. Her står vi ved spørgsmålet om forfatterens liv og person.

Desværre er dette spørgsmål et af de vanskeligste. Vi får nemlig ingen oplysninger herom udover hvad der allerede er antydet. Ikke engang forf.s norske navn er sikkert. Han er i nyere tid bleven kaldt »Tjodrik« (Pjóðrekr), hvilket dog for så vidt er betænkeligt, som dette navn var så yderst sjældent i Norge. Rigtigere er det uden tvivl at antage, hvad *L. Daae* vil hævde i den anførte afhandling, at Theodricus er en latinisering af *Pórir*. Forf.s levetid er bestemt ved hans forhold til ærkebispen (d. 1188). *Daae* har søgt i ham at se den bekendte biskop *Pórir* på Hamar, der særlig er kendt som en tilhænger af Sverre; for denne foretog han en rejse til Rom, men døde på tilbagevejen (vinteren 1196—97). *Daae* påviser, at denne mand findes nævnt som studerende i St. Victor i Paris under navnet Theodoricus. Dette har dog ingen afgørende beviskraft, da den slags latiniseringer sikkert har været almindelige. At *Pórir* efter 1190 optræder som tilhænger af kong Sverre kunde forliges med, at han

havde været knyttet til Eystein. Ikke desto mindre må Daaes antagelse, på grund af overskriften og dens betegnelse af forf.s stilling, betragtes som ubevist. Den har ikke vundet nogen tilslutning. Derimod er det næppe rigtigt, når det hævdes, at forf. ikke kan have været munk i Nidarholms kloster⁷) på grund af beskrivelsen af dette (i k. 31); udtryk derom som: »parvissima quædam insula, quæ adjacet metropoli Nidrosiensi« er mærkeligt ligegyldigt fra hvem det stammer. Det vil næppe nogensinde lykkes at bestemme forf., og vi vil kalde ham ved hans latiniserede navn.

Når forf. har skrevet sit værk, er vi heldigvis i stand til nogenlunde at fastsætte. Han omtaler Eystein meylas (denne »infelix tyrannus«) fald 1177; mellem dette år og ærkebisp Eysteins død i januar 1188 er det altså skrevet. Da nu Eystein var landflygtig 1180—3, er vi henvist til at vælge imellem 1178—79 og 1184—87. G. Storm har udtalt sig for det første, da forf. (k. 29) omtaler Mariakirken i Nidaros som stående, men Eystein lod den flytte til Elgesæter, hvis kloster var anlagt 1182. Forf.s ord herom synes dog ikke at være afgørende. Han siger kun, at kong Harald »havde ladet bygge kirken i samme by, hvor den endnu ses«⁸). Således kunde han vistnok også have udtalt sig om kirken, også efter at den var flyttet til det lige udenfor byen liggende kloster. I øvrigt er der intet, der afgjort taler mere for det ene end det andet ⁹).

Som bemærket har forf. særlig interesse for tidsregningen; denne, der nøje angives, stemmer nærmest med Ágrips og Are frodes. Også specielle gejstlige interesser er overalt fremtrædende. Der mærkes i skriftet en mild ånd, som når han kalder Eystein meyla for »infelix tyrannus«. Hans sympatier er ikke stærkt fremtrædende ; han synes, som *Storm* har bemærket, ikke at have været ugunstig stemt mod Harald gilles slægt. *H. Kohts* bemærkninger herimod er ikke overbevisende. Forf. er en meget lærd mand og han holder af at vise sin lærdom, f. ex. i de nævnte digressioner.

Han anfører citater i mængde og henviser til forskellige forfattere, foruden til bibelen, k. 20, dels klassiske (Lukan, Boetius, Plato, Horats, Plinius, Ovid, Vergil osv.), dels kirkefædre (Hieronymus, Eusebius, Rufinus osv.), dels middelalderlige forfattere (Hugo de St. Victore, Paulus Diaconus, Jornandes, Isidor, Beda osv.). Dog har han ikke kendt alle de pågældende skrifter på første hånd (jfr. G. Storm, fort. til M. h. N. s. IX), men kun fra citater i yngre skrifter ; alligevel må han have været en meget belæst mand. Hans eget jeg og subjektive opfattelse kommer ofte tilsyne, ikke blot i digressionerne, men også i forskellige indstrøede udtryk og udråb. 1 anledning af kong Knuds fordring på Norges trone udråber forf.: »ulykkelig og umættelig er de dødeliges begærlighed; højlig elendig er menneskets sjæl« osv., jfr. hans betragtninger i k. 18 efter kong Olafs død på Stiklestad. Heri står forf. som modsætning til de isl. sagaforfattere. Han er ikke særlig velstemt mod Trönderne (fordi de stod på Sverres side?).

Stilen er i det hele meget god; svulstig kan den ikke kaldes; det latinske sprog er let læseligt, simpelt og ret behageligt. Naturligvis bærer det sin tids præg; grammatisk umulige former som *parvissimus* hører til undtagelserne.

Forfatterens kilder. För Theodricus' tid eksisterede der ikke i Norge nogen hjemlig historisk litteratur. Det siger han selv (i k. 13: ubi nullus antiquitatum unquam scriptor fuerit), og han antyder heller aldrig sine landsmænd som hjemmelsmænd. Til gengæld fremhæver han så meget stærkere og hyppigere Islænderne som hjemmelsmænd, ikke alene for tidsregningens (som i k. 1)¹⁰, men også i almindelighed for hele det historiske indholds vedkommende. Dette fremgår ganske utvetydig af prologens ord (se ovf. 265); her siger forf., at han har skrevet således som han nøjagtig har kunnet erfare af Islænderne, hvis historiske tradition og digte han nævner, og han lægger derfor hele ansvaret for det fortalte

rigtighed over på dem (sinceritas ... ad illos omnimodo referenda est,... quia nos non visa sed audita conscripsimus; jfr. også de stærke udtalelser i slutningen). En norsk overlevering som grundlag er ved forf.s egne utvetydige ord udelukket; det er Islændernes sange og overleveringer, der alene følges, og når der er tale om forskellige sådanne, er det Islændernes forskellige beretninger, der antydes. Den isl. tradition er da også til at tage og føle på, f. ex. i et kapitel som det 3. (Islands opdagelse) ; vi genfinder det her fortalte i begyndelsen af Landnáma¹¹). Flere stykker stemmer godt, tildels ordret, med isl. skrifter som f. ex. Ágrip. Herom senere. I øvrigt skal vi ikke her komme ind på enkeltheder. Men der er et spørgsmål, der fortjæner en særlig overvejelse, hvorvidt Theodricus har benyttet skrevne isl. kilder. Forf.s tidsregning, der ikke stemmer med det i Nóregs konunga tal, hvor Sæmunds beregning anføres, kunde synes at tale imod, at han direkte har benyttet Sæmunds lat. skrift. Men heller ikke med Ares tidsregning stemmer forf.s (jfr. G. Storm og Gjessing). Forskellen er i øvrigt ikke stor. Sin tidsregning¹²) kan han også have fået ad andre veje. Hans eget udtryk: *audita non visa* kunde anføres som bevis for, at han ikke havde benyttet skrevne kilder. Udtrykket er dog vistnok ikke helt afgørende¹³). I virkeligheden henviser forf. også til en skreven kilde (k. 20 slutn.) for antallet af Sven og Hakons år (o: år 1030—5) og kalder den: »Catalogus regum Norwagiensium«. Det er ligegyldigt, at denne kilde først her nævnes; har forf. haft en sådan »fortegnelse«, er det givet, at han også har benyttet den helt igennem og ikke på ét sted alene. Det er vilkårligt, når det antages, at den har begyndt med Olaf d. hellige. Skönt forf.s tidsregning ikke ganske stemmer med Ares, antages det, også af G. Storm, at den ligger til grund for Theodricus'. Angående Olaf d. helliges jærtegn, hans ligs flytning til Nidaros m. m., er det sikkert også en skreven kilde, der hentydes til (sst.: quia hæc omnia a nonnullis memoriæ tradita sunt). Herom er alle

enige. Således er det klart, at nogle skriftlige kilder har forf. kendt og benyttet. Mod dette kan det ikke nytte at henvise til hans ord i k. 1, hvor han siger, at han ingen *scriptorum auctoritas* har at holde sig til, ti herved menes ikke-nordiske forfattere, ligesom i k. 20 (hvor også *libri* og *antiquorum libri* = *antiquorum scripta* i k. 32, og *antiqui scriptores* k. 17 = *scriptores* o: udenlandske forfattere). Det er også et spørgsmål, om ikke forf. ved sit oftere gentagne »audita« kan indbefatte skriftlige kilder, da dette ord stilles af ham som modsætning — ikke til *scripta* eller *libri*, men — til *visa*; ordet skulde da kunne betegne »erfaret«, o: også tillæste kundskaber¹⁴). Ved en sådan antagelse vilde alle overensstemmelser mellem Theodricus og andre skrifter bedst forklares. Iøvrigt vil kilde-spørgsmålet blive belyst i det følgende.

At Theodricus' skrift i historisk henseende er af stor betydning, er indlysende, både fordi det er så gammelt og, ikke mindst, fordi det er bevaret i sin oprindelige skikkelse. Ganske vist indeholder det ikke meget, vi ikke kender andre steder fra. Dog får vi her enkelte oplysninger (som den om »Thorgils [fejl for Thorodd] de Aulfusi«, at han var den først omvendte hedning i Island), hvoraf ellers ingen kendes.

2. *Historia Norwegiæ*. Dette skrift af en ukendt forfatter findes kun i et eneste håndskrift, der i sin tid (1849) opdagedes i Skotland og fremdroges af *P. A. Munch*, som udgav det med anmærkninger under titlen: *Breve Chronicon Norwegiæ* (i *Symbolæ ad historiam antiquiorem rerum Norwegicarum* 1850). Håndskriftet tilhørte George Ramsay, Earl of Dalhousie (d. 1880). En nyere fortrinlig udgave er G. Storms i *Monum. hist. Norw.* Håndskriftet er en membran fra midten af det 15. årh. og anses for at være defekt; det ender nemlig med omtalen af Olaf d. helliges ankomst til Norge. Det er sikkert skrevet efter en original fra 13. årh. Om kongerækker i svenske afskrifter, der hidrører fra hdskr.,

henvises til Mon. hist. Norw. s. XVIII f. Hvorledes det hænger sammen med dette, er ganske uklart.

Skriftet ¹⁵⁾ indledes med en fortale, hvori forf. ytrer, at han er opfordret til at skrive, men at han nødig vil påtage sig arbejdet, fordi han føler dets vanskelighed; noget lignende er ikke før skrevet på latin. Han meddeler, at han vil (I), *situm latissimæ regioniscircumquaque describere*, (II), *ejusque rectorum genealogiam retexere*, (III), *et adventum christianitatis simul et.paganismi fugam ac utriusque statum exponere*. Fremdeles fremgår det af fortalen, at skriftet er rettet til en *Agnellus*, der er forf.s »jure didascalico prælatus«. Til alt uheld mangler der en egenlig indholdsfortegnelse.

Indholdet er i korthed følgende. Først forklares Norges navn (oprindelse fra *Nor*), hvorpå en geografisk beskrivelse af landet følger; hertil knyttes en temlig nøjagtig beskrivelse af Finnerne (Lapperne). Derpå kommer et afsnit »de tributariis insulis« (ϑ: Orknøerne, Syderøerne, Færøerne, Island). Hermed er den geografiske del færdig (I i fortalens oversigt), hvorefter der følger den historiske del, »de ortu regum«; der begyndes med Ingve, Njord og Frey osv., hvorefter fremstillingen går ned til Olaf d. hellige (II i oversigten). Det er klart, at hvad der antydes under III helt mangler; ti hertil kan næppe regnes, hvad der under Olaf Tryggvason fortælles om kristendommens indførelse; i hvert fald er »utriusque status« ingen steds skildret, således som ordene og rækkefølgen antyder. Det må antages, at III helt og holdent mangler. Da forf. i fortalen fremdeles udtaler, at han »har tilföjet, hvad han har fundet mærkværdigt af tildragelser fra hans egen samtid«, og da der af sådanne tildragelser kun findes én — og den angår Island —, er det vistnok så, at den sidste del af II også er gået tabt. Om det tabtes art og udførlighed kan det ikke nytte at anstille formodninger¹⁶⁾.

Det æmne, forf. påtog sig at skrive om (I—III), var jo interessant nok, og der skulde i virkeligheden ikke noget overmål af begavelse til at løse opgaven. Når S. Bugge har kaldt skriftet et »flygtigt makværk«¹⁷⁾ og i temlig stærke udtryk dadlet forf. for hans »ubehjælpelige« stil²⁾, der »står på et lige så lavt trin som hans kritik og grundighed«²⁾, er dette vistnok meget træffende; forf. har næppe været sin opgave voksen, selv om man kunde være tilbøjelig til at bruge noget mindre stærke udtryk om ham end de anførte. — Forf.s beskrivelse af Oplandene (»de montanis Norwegiæ«) er noget forvirret; hans brug af *patria* (= *lög*) og *provincia* (= *tylki*) er vaklende og inkonsekvent; han ved ikke, at den *Albia*, han først (udg. s. 81) nævner, er den samme elv, der straks efter omtales som »fluvius in montanis, aureis rubens arenis«; han regner Island til de skatskyldige lande¹⁸⁾, hvilket beror på misforståelse (da skriftet er forfattet för 1262, se nedenfor); han kalder det sted, hvor Hakon d. gode døde, en *portus*, hvad det næppe kunde kaldes. Endelig er forf.s fuldstændige forvirring angående Olaf d. helliges giftermål med en søster til Olaf d. svenske, ved navn Margareta (!), højst mærkelig; her foreligger, vistnok ved en påvirkning af Adam af Bremen, en sammenblanding af to personer, idet »Margareta« åbenbart er Olaf d. svenskes (og Knud d. stores) søster (o: Æstrid, der også hed Margrete). Disse prøver på forf.s viden og kritik — og vi vil i det følgende se flere — taler ikke til fordel for ham, uagtet han siger, at han »i alt har fulgt de ældres udtalelser« (*seniorum assertiones*). Alligevel er hans fremstilling ikke uden interesse; hans beskrivelse af land og folk, særlig Finnerne, er virkelig ikke dårlig; hans oplysninger er værdifulde, da de må antages at bero på de faktiske forhold, men vi må tage os i agt overfor mulige misforståelser. Forf. er nemlig tillige meget lettroende; han anfører de bekendte fabler om »kvinderne, der undfanger ved at drikke vand«, om Riseland, om skrællingerne (når de

såres levende, bliver såret hos dem hvidt uden at der flyder blod, medens derimod blodet næppe holder op med at strømme ud af det døde legeme); han meddeler sagnet om den forstenende myr ¹⁹) på Möre og lign., samt fortæller om havuhyrer ²⁰). En ejendommelig fabel meddeles om nogle fremmede »Sakser« (*Saxones*), der skal have fundet guld i klovene på nogle okser, de lod svømme over Glommen; dette er vel et ældgammelt norsk sagn, hvis det hele ikke beror på en eller anden misforståelse af forf.

Hvem forfatteren har været, vides ikke; det fremgår dog af alt, at det har været en gejstlig mand. Spørgsmålet om hans levetid og skriftets affattelsestid er meget vigtigt, men tillige meget omtvistet. *K. Maurer* antog, at skriftet var forfattet efter at Island var bragt under den norske konge, altså efter 1264, da Island regnes til de skatskyldige øer ²¹). Dette modbevises dog af andre grunde. *S. Bugge* har antaget, at forf. har skrevet »snarest ved år 1230«, i hvert fald ikke før 1211, da der i skriftet hentydes til et ildsudbrud i havet ved Island, der er sket i forf.s tid (*nostra ætate*); et sådant udbrud findes virkelig omtalt i annalerne under det sidst nævnte år, og til dette skulde eller kunde der være sigtet. Der er meget der taler for at den tildragelse, der sigtes til, virkelig er udbruddet 1211; i de isl. annaler er dette udbrud det første, der omtales — flere omtales senere —, og der er al grund til at antage, at var et sådant sket tidligere, måtte det også være blevet optegnet på Island, efter som rygten derom havde nået udlandet. Til denne tidsbestemmelse (skriftet behøver ikke at være yngre end o. 1215) svarer indholdet særdeles godt, særlig f. ex. omtalen af den forstenende myr og forklaringen af jordskælv og udbrud, der slående minder om Kongespejlets beskrivelser og den tidsånd, der ligger til grund for disse, men nogen direkte forbindelse mellem de to skrifter er der ikke. Også kildeforholdet, hvorom nedenfor, svarer til den antagne tid. Herimod har *G. Storm* gjort gældende, at skriftet måtte

være endnu ældre og omtrent samtidigt med Theodricus', ti også det skulde være benyttet i Ågrip.

Koht har i sin afhdl. også villet hævde, at skriftet var meget ældre, o. fra 1170, men hans grunde herfor er ganske ufyldestgørende. Hans bemærkninger imod den sene affattelse (efter 1262) er rigtige. Når forf. regner Island til skatskyldige lande, beror det simpelthen på den nøje faktiske forbindelse mellem Island og Norge; han stiller derfor i sin uvidenhed om sagens sande natur Island på linje med de andre skatgivende øer. Dette taler også for, at forf. ikke er en nordmand. Men når *Koht* affejer jordskælvsmotivet som han gör (s. 104), har det ingen rimelighed. Ligheden er altfor slående. At *Hist. Norw.* på et par punkter giver en rigtigere fremstilling (*Gunnhild* datter af *Gorm*) er uden betydning for skriftets alders bestemmelse. Den fremstilling er lige så mærkelig omkr. 1180 som omkr. 1220 ²²).

Det sproglige og ortografiske stof, hvoraf prof. *Hægstad* har (bagved *Kohts* afhdl.) givet en rigtig fremstilling, viser intet med hensyn til skriftets alder. Alt, hvad der er fremdraget, passer uden undtagelse lige så fuldt på det 13. årh. (i alt fald dettes første halvdel) som på tiden ved 1170—80. Det vigtigste argument for den tidligere affattelse er påvisningen af den formentlige person, skriftet er tilegnet.

Forf. har nemlig tilegnet sit skrift »en udmærket gejstlig«, der kaldes *Agnellus*. Det er *G. Storms* fortjæneste at have fundet en mand af dette navn. Det er af alt klart, at forf. skriver for en udlænding; en beskrivelse af Norge i et skrift til en Nordmand vilde nærmest være meningsløs; hans oversættelse af nordiske navne peger i samme retning (M. h. N. XX—XXI). *Storm* påviser nu en Englænder, *Thomas Agnellus*, ved år 1180—90, der kaldes »archidiaconus Wellensis«, der o. 1183 skrev en »bog om Henrik d. yngres død og begravelse«. Man ved ikke, når denne *Agnellus* døde, men fra tidens standpunkt er der intet i vejen for, at